

Dilema profesionalizace

Rozhodnutí Francie plně profesionalizovat armádu není vzorem pro Německo

Článek byl uveřejněn v č. 4/1996 časopisu Information für die Truppe a jeho autorem je diplomovaný sociolog, pplk. gšt. Ingo Schadt.

* * *

Rozhodnutí Belgie, Nizozemí a nyní také Francie vybudovat plně profesionální armády vyvolala diskusi o branné povinnosti. Zatímco západní partneři Německa odůvodňují tento krok především změněným spektrem úkolů jejich ozbrojených sil, zůstává hlavní poslání Spolkových ozbrojených sil (Bundeswehr) - obrana země a Aliance - nezměněno.

Dne 22. února 1996 francouzský prezident Chirac veřejně vysvětlil, jak bude nově orientována francouzská obranná politika. Přejít k plně profesionální armádě odůvodnil Chirac tím, že ozbrojené síly s jejich nynější strukturou již „neodpovídají“ požadavkům.

Nepřekvapuje, že úvahy o vybudování plně profesionální armády ve Francii znovu oživily diskusi o formě obrany také v Německu. Konečně otřásl brannou povinností stát, u něhož se branná povinnost stala součástí politické kultury země již ode dnů francouzské revoluce. Často citovaný Scharnhorstův výrok, že „obyvatelé země ... jsou jejími rodilými obránci“, je přece doslovným překladem výroku francouzského vojenského reformátora Carnota: „Tout citoyen est né soldat“ (každý občan se narodil jako voják).

Má-li být představa o „evropské obranné identitě“ něčím více než rituálem slavnostních projevů, nemůže zůstat německá veřejnost nedotčena, když Francie jako bývalý „strážce grálu“ branné povinnosti se po více než dvou stech letech nyní dává na cestu plně profesionální armády.

První bilance diskuse ve Spolkové republice Německo ovšem dokazuje, že:

- německá politika je spíše posílena ve svém rozhodnutí pro brannou povinnost,
- široký konsenzus nebyl dosud narušen,
- projeví se rozdílné akcenty týkající se základního poslání německých a francouzských ozbrojených sil.

Již při zavedení branné povinnosti ve Spolkové republice Německo stálo v popředí vedle zřejmých bezpečnostně-politických potřeb také společensko-politické odůvodnění. Při první rozpravě o zákonu ohledně všeobecné branné povinnosti ve Spolkovém sněmu dne 4. května 1956 přednesl Theodor Blank ideu spojení občanských práv s občanskou povinností k obraně země: „Obrana a její příprava v míru je úkolem celého národa, jak to kdysi rovněž požadovali velcí reformátoři Scharnhorst a Gneisenau za jiné situace, tak jako Carnot, Jaures a August Bebel.“

Na jiném místě svého projevu varoval Theodor Blank před nebezpečím společenské izolace profesionálního vojska: „Vojenský osobitý život, nebude-li osvětlován stálým přílivem branců, může navzdory veškeré dobré vůli politického a vojenského vedení

i parlamentní kontroly vést k izolaci vojáků. Přímý styk s celým národem, napomáhající také vojensky nezbytnému začlenění armády do celkového státního řádu, bude v žádoucí a potřebné míře existovat jen tehdy, když budou všichni muži povinni v této armádě sloužit.“

Přibližně o čtyřicet let později politikové a představitelé nejdůležitějších politických skupin hodnotili integraci Spolkových ozbrojených sil do svobodného právního státu. Strašidlo „říšské obrany (Reichswehr po první světové válce, pozn.překl.) podobající se bohu Janusovi se dvěma hlavami (z nichž se každá dívá jinam, pozn.překl.)“, o níž se výmarská republika musela občas opírat také uvnitř země, aniž by si byla jistá nedílným republikánským smýšlením jejích důstojníků, ztratilo pro Spolkovou republiku Německo svůj děs. „Obraz občana státu ve stejnokroji“ se stal důležitým prvkem nejen sebezporozumění Spolkových ozbrojených sil, ale také politické kultury Spolkové republiky Německo. Potud je nutno souhlasit s Michaellem Inackerem, když nepovažuje argument „stát ve státě“ za zvláště přesvědčivý k odůvodnění branné povinnosti z dnešního pohledu.

Také Theo Sommer neuznává platnost tohoto argumentu a konstatuje: „Spolkové ozbrojené síly nejsou říšskou obranou (Reichswehr). Stojí bez vnitřních výhrad za dnešním státem.“

Spolkové ozbrojené síly jsou integrovány do společnosti. Mezi institucemi zasluhujícími si důvěru jsou na třetím místě. Průzkum veřejného mínění dokazuje, že pro brannou povinnost je většina. Stejně tak je převážnou většinou přijímáno rozšířené poslání Spolkových ozbrojených sil.

Německo již není přímo ohroženo. Jeho sousedé jsou buď členy Severoatlantické aliance, nebo, až na málo výjimek, usilují o členství v této alianci. Mělo by tudíž Německo následovat příklad Francie na cestě ke zrušení branné povinnosti? Pro zachování branné povinnosti v Německu mluví závažné důvody. Spolkové ozbrojené síly jsou již téměř čtyřicet let armádou doplňovanou na základě branné povinnosti. Do dneška v nich sloužilo přibližně osm milionů občanů. Staly se součástí obranné kultury státu. Spolkový prezident Roman Herzog vyjádřil tuto skutečnost takto: „Obrana země a branná povinnost se ve své jednotě osvědčily.“

Dále uvedl: „Branná povinnost činí všechny občany odpovědnými za bezpečnost jejich státu. A rovněž činí i politiky zvláště citlivými vůči každému bojovému použití, protože se přece týká synů ze všech rodin a ze všech vrstev a také jejich vlastních synů.“ Zároveň však je tak hlubokým zásahem do osobní svobody mladého občana, že její zrušení, zachování či trvání musí být odůvodněno především bezpečnostně-politicky.

Francouzský prezident Chirac četným skeptikům o zrušení branné povinnosti, pocházejícím z gaullistického tábora, odpověděl de Gaulleovým výrokem z doby před druhou světovou válkou: „Neměli bychom udržovat armádu, na kterou jsme zvyklí, nýbrž bychom měli vybudovat armádu, kterou potřebujeme.“

Tento argument však v Německu mluví pro zachování branné povinnosti. Spolková republika Německo v posledních letech vybuďovala armádu, kterou potřebuje.

Mezinárodní právní smlouvy týkající se sjednocení Německa přiměly Německo dříve než Francii k tomu, aby přizpůsobilo strukturu ozbrojených sil změnám bezpečnostně-politickým rámcovým podmínkám. Poslání ozbrojených sil se rozšířilo, avšak základem poslání zůstala obrana země a Aliance.

Naproti tomu Francie se svou plánovanou strukturou ozbrojených sil přemísťuje těžiště jejich poslání. Jádrem změny je budoucí plně profesionální armáda, která musí být podle

slov francouzského prezidenta schopna v případě potřeby „rychle a organizovaně“ přemístit 50 000 až 60 000 vojáků s jejich technikou do zahraničí. Spolkový kancléř a ministr obrany dali naproti tomu jasně na srozuměnou, že Německo nepotřebuje žádný posun důrazu své bezpečnostní politiky.

Německo na rozdíl od Francie ani nemá žádné zámořské provincie, ani nelze jeho bezpečnostní zájmy např. v Africe srovnávat s francouzskými. Avšak geostrategická poloha Spolkové republiky Německo způsobuje, že je z hlediska stability citlivější, než je tomu u jaderné mocnosti Francie. Upuštění od možnosti mobilizovat dostatečný počet záložníků by se pro Německo rovnalo neodpovědnému oslabení zabezpečení proti rizikům.

Theo Sommer v době po 1. březnu 1996 zdůraznil potřebu „schopnosti opětovného narůstání sil“ jako solidního zajištění pro případ nových krizí v Evropě.

Až dosud komentátoři téměř úplně přehlíželi důležitou skutečnost: zachování branné povinnosti je kromě toho důležitým a zřetelným signálem pro dlouhodobou orientaci německé obranné politiky na základní poslání obrany země a Aliance. Tato skutečnost odnímá argumenty všem těm, kteří s rozšířeným posláním Spolkových ozbrojených sil spojují podezření, že německé ozbrojené síly by se mohly především stát nástrojem pro intervenční politiku v rámci „power projection“.

Francouzský prezident Chirac odůvodnil představbu francouzských ozbrojených sil tím, že cíle nebude dosaženo občanskou povinností stejnou pro všechny. Od roku 1971 se vojenská služba ve Francii nazývá „národní službou“. Přibližně dvě třetiny ze 385 000 mužů povinných vojenské služby vykonávají desetiměsíční vojenskou službu. Ze zdravotních nebo jiných důvodů bylo osvobozeno přibližně 102 000 mladých mužů. Pro zákonnou náhradní službu v trvání 20 měsíců se rozhodlo 7225 Francouzů. Dalších 39 000 mužů podléhajících branné povinnosti vykonávalo službu u četnictva, policie, ochrany proti pohromám, hasičů v obcích a průmyslu. Rozdíl mezi počtem schopných odvedených branců a počtem skutečně povolanych do vojenské nebo civilní služby ve Francii vytvořil skutečnou „trhlinu ve spravedlivosti“.

Tomuto vývoji bylo možno v Německu zabránit. Desetiměsíční základní vojenská služba pro dohlednou dobu umožňuje úplné vyčerpání potenciálu osob podléhajících branné povinnosti. „Argument profesionalizace“ na první pohled posiluje postavení zastánců plně profesionální armády. Delší doby zařazení personálu umožňují delší investice do výcviku mužstva. Naproti tomu však pouze branná povinnost vytváří možnost využít veškerého potenciálu schopností, inteligence a vzdělání mladých občanů. Přibližně každý druhý dobrovolník (désloužící, pozn. překl.) u Spolkových ozbrojených sil byl dříve vojákem základní služby. Při zrušení branné povinnosti by proto bylo nutno počítat se značnými kvantitativními a kvalitativními důsledky při zajišťování „dorostu“. Upuštění od plurality může také vést ke ztrátě duchovní vitality, což by přinejmenším z dlouhodobé perspektivy mohlo ve vztahu ozbrojené síly - společnost vyvolávat projevy odcizení. Také ze společensko-politického hlediska je proto armáda doplňovaná na základě branné povinnosti „inteligentnější armádou“.

Branná povinnost však již není u mladých mužů něčím samozřejmým. Mladí mužové musejí být pro službu v ozbrojených silách přesvědčováni a získáváni. To se stalo nutností nejen pro zajišťování personálu, nýbrž z dlouhodobého hlediska také k zachování branné povinnosti jako takové.